

Magdalena KADER AGHOVÁ: *Vliv sociálních sítí na současnou společnost.* Praha: FHS UK, 66 s., školitel: Mgr. Martin Charvát, Ph.D.

Bakalářská práce Magdaleny Kader Aghové si klade za cíl zjistit, jakým způsobem aktéři věkové skupiny 55-64 let zacházejí se sociální sítí Facebook. Téma autorka teoreticky ukotvila především v konceptech pojednávajících problematiku nových médií s důrazem na tzv. digitální propast, sociálních sítí a souvislosti online a offline sociálního života, potažmo ve vybraných výzkumech, zabývajících se užíváním sociálních sítí, resp. i přímo Facebooku, ve vybraných věkových skupinách. Empiricky je pak práce založena na kombinaci virtuální etnografické procházky s polostrukturovanými rozhovory.

Bezpochyby je na místě ocenit samotné téma bakalářské práce. Jak autorka sama uvádí, většina výzkumů věnujících se sociálním sítím se soustředí především na tzv. digitální domorodce, tedy aktéry, které internet provází (takřka) od dětství. Přitom nová média bezpochyby významně vstupují i do životů tzv. digitálních migrantů, kteří se socializovali ve světě jiných mediálních (potažmo sociálních či sociokulturních) toků a technologií. Stejně tak je na místě vyzdvihnout i autorčinu pečlivou snahu o důkladné zpracování stanoveného tématu. Výsledná bakalářská práce je tedy na první pohled vcelku konzistentní, logicky uspořádaná, formálně ošetřená. Přesto v předložené práci spatřuji několik problémových momentů, které spolu navzájem souvisejí a které se v různých podobách v zásadě prolínají celým textem předložené bakalářské práce. Pokusím se je nastínit na několika příkladech, přičemž – předesílám – nechci devalvovat předloženou práci jako takovou, ale spíše autorku podnítit k důslednějšímu promýšlení celé věci.

Pro kvalitativní výzkum – a tím spíše etnografii v jakékoliv podobě – je charakteristická provázanost teoretického zázemí s vlastní analýzou a interpretací dat. Jinými slovy, teoretické zázemí se formuluje nejen před výzkumem, ale přizpůsobuje se i v samotném procesu výzkumu tak, aby opravdu sloužilo k hlubšímu pochopení sledovaného problému. Přičemž oním pochopením rozhodně nemá být „potvrzení“ (či vyvrácení) nějakých teorií či závěrů, ale spíše využití teoretického zázemí k interpretaci sledovaného jevu ve vybraném terénu. Tedy v zásadě tak, jak to autorka činí na s. 50. Takřka veškerá ostatní konfrontace autorčiných dat a závěrů s odbornou literaturou, bohužel, vyznívá jako neadekvátní generalizace – jednak jako generalizace na populaci, jednak jako srovnávání nesrovnatelného (namátkou typicky: „Aktivity na Facebooku se v různých věkových kategoriích příliš neliší. Avšak přesto se zde vyskytují drobné rozdíly. Například, že věková kategorie 55-64 na rozdíl od věkových kategorií 16-26 let a 24-53 let nevyužívá facebookových událostí (Pospíšilová 2016: 64; Černá 2015: 32).“ /s. 53/).

Týž princip – průběžná práce s teoretickým zázemím a důsledné promýšlení textu jako celku – by měl vést i ke zvážení významnosti použitých konceptů a tedy linii logiky výkladu. Z textu se ovšem zdá, že až s postupem psaní autorka zjišťovala, co by snad mohlo být pro výklad významné. Kupříkladu nastínění konceptu digitální domorodec x imigrant se objevuje až na s. 27nn, tj. v samém závěru teoretické části (a to jako příklad zahraničního výzkumu – bezpochyby jsou i mnohé další), jakkoli by bylo vhodnou argumentací jako pro samotný výběr tématu výzkumu, tak i pro další interpretace. Na s. 55 je, mimochodem, tato kategorizace z ničeho nic zpochybněna (sice v souladu se zdrojovým textem, ale dle mého soudu nikoliv v souladu s výpovědní hodnotou dat, jež má autorka k dispozici – viz výše i níže), ovšem ani toto zpochybnění ve vztahu k textu jako celku nic nevytváří. Přitom soudě dle reflexe použitého teoretického zázemí bakalářské práce a citovaných dat, právě tato práce (bodyová 2017)

mohla být zajímavým a smysluplným ukotvením celého projektu, rozhodně spíše než (snad vedle Pospíšilové 2016) dvě diplomové práce v kombinaci s reflexí vlivu nových médií z pera psychiatra (Spitzer 2014 a 2016), které koherentní teoretické zázemí k interpretaci dat opravdu spíše netvoří, ale přesto jsou nejhodněji citovány. Autorka ovšem lavíruje také v dalších konceptech – kupříkladu vcelku klíčový termín „komunikace“ vztahuje tu k přímé interakci dvou aktérů – viz pozn. 44, tu v širším slova smyslu – viz pozn. 41 (v teoretickém zázemí je přitom vyjma banálních tvrzení na s. 9 používán již jako samozřejmý). Podobně viz třeba používání označení „generace“ atd. atd. – metaforicky lze veškeré nejistoty v teoretickém zázemí textu, tedy nereflektovaný eklekticismus, dokumentovat využitím textu The Beapestess (2016) a celou kapitolou 2.5.2, či ještě konkrétněji, v této souvislosti užitým spojením „dámy a pánové v nejlepších letech“ (s. 22 a 43). Takto by se v odborném textu opravdu pracovat nemělo.

Třetí rovina nejasností, kterou v bakalářské práci shledávám, cílí k použité metodě tvorby a hlavně analýzy dat. Virtuální etnografie je bezpochyby náročná a rozumím tomu, že se autorce na bakalářském stupni studia ne zcela dařila (byť by to mělo být důkladně reflektováno právě v pasážích o procesu výzkumu, jeho kvalitě a etice – nikoliv až v poznámkách v empirické části práce). Ovšem základní problém spatřuji spíše než v terénu (virtuálním) v porozumění epistemologii etnografie, potažmo kvalitativních strategií výzkumu *per se*. Dle výsledného textu již v tvorbě dat postrádám jakoukoli snahu o širší kontextualizaci sledovaného jevu (zacházení s Facebookem). Např. nenacházím tázání se po tom, jaké jiné technologie (a tedy i, ale nejen, sociální sítě) do životů aktérů vstupují, v jakých kontextech a jakými prostředky, a jak se s nimi aktéři vyrovnávají. Nakolik a jak jsou třeba zvyklí užívat nová média ve svém zaměstnání (i vysokoškolsky vzdělaný člověk může třeba na MPSV pracovat jako vrátný, nebo naopak jako analytik mediálních obsahů), s jakými technologiemi jsou zvyklí zacházet atp. Stejně tak není autorka důkladná ani tehdy, když jí aktéři zajímavá data nabídnou (viz např. cesta od virtuálního přátelství k „reálnému“ – proč se neptala, jak onen proces konkrétně proběhl?). A za druhé – oproti autorčinu tvrzení v metodologické části textu – analýza dat opravdu nebyla vedena induktivně. Namísto deklarovaného otevřeného kódování sledovala autorka témata, která si de facto již zadala ve struktuře rozhovorů, a nijak se od nich neodchýlila – tj. postupovala veskrze deduktivně. V textu se tak rozhodně objevují zajímavá data, ale obvykle na jiných místech, než kde by mohla být interpretována (např. 46, 49 a mnohde jinde), a důsledně interpretována tedy nejsou buď vůbec, nebo se k nim autorka snaží vrátet, ovšem pak obvykle jen velmi zkratkovitě a nepřiliš přesně (opět ilustrativně viz např. s. 47). A naopak, ve snaze dostat jak výzkumným otázkám, tak některým odborným textům, bazíruje autorka na kategoriích, které se z náznaku dat jeví jako buď nevýznamné, nebo je jejich povaha desinterpretována (typicky např. „rodinný stav“ – str. 47).

Vedle těchto zcela klíčových výtek by bylo možné uvést řadu dílčích nekonzistencí předloženého textu (terminologie, logika argumentací, opakující se neadekvátní zobecňování atd.). Ostatně v souladu se vším výše uvedeným je, že název bakalářské práce naprosto nekoresponduje s jejím obsahem. Předložená bakalářská práce opravdu není o „vlivu sociálních sítí na současnou společnost“. Ovšem mohla – a má potenciál – být o dynamickém prostředí prolínání online a offline světů na příkladu aktérů – uživatelů Facebooku ve vymezené věkové skupině. Pak by ovšem sama měla být pojednána dynamicky a opravdu induktivně. Sympatické nicméně je, že si autorka v procesu psaní mnohé z výše uvedených problémů zjevně uvědomila (viz takřka celý poznámkový aparát; jako antropologa mě ostatně třeba mile potěšilo, že např. v pozn. 29 autorka zpochybnila dosud nereflektovaný etnocentrismus). Škoda, že už asi neměla prostor podle toho text upravit – znamenalo by to totiž jak realizovaný výzkum doplnit, tak vlastní text prakticky kompletně přepsat. Jak jsem ale výše uvedla, předložená bakalářská práce je „vcelku konzistentní, logicky uspořádaná, formálně ošetřená“. Jinými slovy, autorka se k ní evidentně snažila přistupovat zodpovědně.

K formální stránce práce: občasná gramatická a stylistická pochybení, bohužel, významně nevybočují ze standardu v posledních letech odevzdávaných kvalifikačních prací. Dovoluji si upozornit – i s ohledem na obsah textu – na ty nejasnosti, jichž by bylo na místě se pro příště vyvarovat. Je na místě uvážit, kde a proč užívat autorský plurál (zhusta v teoretické části; viz pozn. o etnocentrismu výše), kde jazyk takřka turistického průvodce (prakticky celá kapitola pojednávající funkce Facebooku) a kde neosobní vyjadřování (empirická část) – stylistika je přeci sama o sobě také významotvorná. Neadekvátní generalizace paradoxně zhusta vedou také k nesouladům podnětu s přísudkem či sdělují jiný obsah, než jaký byl zřejmě zamýšlen (např. „Jak také z následujícího úryvku vyplývá, spoustu /sic!/ informátorů si do facebookových přátel přidává osoby, které potkali /sic!/ při nějaké příležitosti“ /s. 42/, „Našlo se však pár výjimek, které se díky Facebooku s někým seznámily“ /s. 43/). Snad už stranou ponechávám, bohužel, používání přivlastňovacích zájmen. Co mi ale opravdu jasné není, je členění bibliografie na tištěné a online texty (právě ve vztahu k předmětu práce) a čárky na konci citací (literatury i dat). Změny fontů v Obsahu připisují snaze o přehlednost...

Závěrem. Předložené bakalářské práci rozhodně nelze upřít smysluplné a relevantní téma a výzkumný záměr i snahu jeho zpracování. Realizace projektu narazila na překážky, které lze zčásti připsat na vrub povaze bakalářského studia na FHS UK. Proto výše uvedené připomínky adresuji autorce především jako podnět k další práci. V souhrnu tedy bakalářskou práci Magdaleny Kader Aghové doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako dobrou až velmi dobrou dle průběhu obhajoby.

Praha, 25. 1. 2018

Mgr. Hedvika Novotná